

מקרא אני דורש

"ויקם משה" בכדי "שישאו לו פנים"

"ויקם משה וילך אל דתן ואבירם", ובפרש"י: "כסבור שישאו לו פנים ולא עשו";
ביאור דברי רש"י, והכרחו בפשט הכתובים

א. בפרשתנו מסופר על מה שהיה לפני שפתחה הארץ את פיה ובלעה את קרח ועדתו, שמשם נצטווה לומר לעדת ישראל לסור מעליהם (טז, כג-כז):

"וידבר ה' אל משה לאמר. דבר אל העדה לאמר, העלו מסביב למשכן קרח דתן ואבירם. ויקם משה וילך אל דתן ואבירם, וילכו אחריו זקני ישראל. וידבר אל העדה לאמר, סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה, ואל תגעו בכל אשר להם, פן תספו בכל חטאתם. ויעלו מעל משכן קרח דתן ואבירם מסביב" וגו'.

וברש"י העתיק התיבות "ויקם משה", ומפרש: "כסבור שישאו לו פנים ולא עשו" [כן הוא בדפוסים הנפוצים. אבל בס' זכרון נראה שהיה לפניו נוסח אחר, ואכמ"ל].

ולכאורה כוונתו בזה לבאר, למה הלך משה אל דתן ואבירם? הרי הדיבור שלו (בשליחותו של הקב"ה) לא היה לדתן ואבירם, אלא "אל העדה".

ולכן מפרש, שההליכה לדתן ואבירם היתה ענין נפרד (בנוסף לקיום הציווי "דבר אל העדה") – לפעול על דתן ואבירם שיעשו תשובה.

ב. אבל קשה להסביר כך כוונת רש"י, כי:

בדרך הפשט, הרי מעיקרא אין שאלה למה הלך משה לדתן ואבירים – כי כיון שבני ישראל היו אז "מסביב למשכן קרח דתן ואבירים", הרי כדי למסור אל העדה את ציווי ה' היה משה צריך ללכת אל משכן קרח, דתן ואבירים כדי למסור את הציווי!

[ומה שנאמר "אל דתן ואבירים", ולא "אל משכן דתן ואבירים" – הרי דרך הכתוב לקצר; והטעם שהוזכרו רק "דתן ואבירים" ולא קרח – יש לומר, כי ההליכה היתה (בעיקר) בשביל דתן ואבירים שהיו חונים בדגל ראובן רחוק אלפים אמה מן המשכן (ראה רש"י במדבר ב.ב), מה שאין כן קרח שהיה במחנה לויה שהיתה סמוכה להמשכן].

ובכלל, איך אפשר לומר שמשה ידחה את קיום ציווי ה' שצווה עליו לדבר אל העדה להסתלק מעל משכן קרח דתן ואבירים – ובמקום זה יעשה דבר אחר מדעת עצמו וינסה להחזיר את דתן ואבירים בתשובה?!

ואם כן, שוב אינם מובנים דברי רש"י:

למה לא הסביר את מהלך הכתובים כפשוטם, שמשה הלך כדי לדבר אל העדה ולסלקם מעל משכן קרח ודתן ואבירים – ובמקום זה הכניס כאן ענין חדש ("שישאו לו פנים")?

ג. ועוד צריך להבין – בלשון רש"י:

אם כוונת רש"י היא שמשה הלך להזהיר את דתן ואבירים לעשות תשובה, למה רש"י אינו אומר זאת בלשון ברורה – "כסבור שישאו לו פנים וישובו ממחלוקתם", או כיוצא בזה? – הלשון "כסבור שישאו לו פנים" משמעותה לכאורה שמשה רצה שיתנו לו כבוד גרדא!...

ד. אך הביאור בזה, ובהקדים:

הנה ב'דיבור המתחיל' העתיק רש"י מהפסוק את התיבות "ויקם משה", ולא את התיבות "וילך אל דתן ואבירים". ולכאורה תמוה: הרי רש"י בא לפרש (לכאורה) את הטעם להליכת משה אל דתן ואבירים, ואם כן הרי דוקא תיבות אלה – "וילך אל דתן ואבירים" – הן הנוגעות לפירושו ואותן היה צריך להעתיק.

אלא שבזה גופא מבהיר רש"י, שהקושי בפסוק אינו בתיבות "וילך אל דתן ואבירים", כי הן מובנות שפיר – וכנ"ל, שבזה מסופר כיצד משה הלך מיד לקיים את ציווי ה' לומר לבני ישראל שיעלו מסביב למשכן דתן ואבירים;

הקושי הוא דוקא בהקדמה שמקדים הפסוק "ויקם משה" – מה מוסיפה תיבת "ויקם" בסיפור ההליכה אל דתן ואבירים?

לקראת שבת

ז

מזה מכריח רש"י, שבנוסף להליכת משה אל דתן ואבירים, היתה פעולה נפרדת על ידי זה ש"ויקם משה".

איזה ענין יש בפעולה זו של "ויקם" בתור ענין לעצמו? מפרש רש"י – "כסבור שישאו לו פנים":

רש"י כבר פירש בפרשת חיי שרה (כג, יז), על הפסוק "ויקם שדה עפרון": "תקומה היתה לו". זאת אומרת, ש"ויקם" מורה גם על קימה ועליה בחשיבות.

ועל דרך זה בעניננו:

בזה שהפסוק מוסיף "ויקם משה", בא להשמיענו שמה לא הלך סתם אל משכן דתן ואבירים, אלא הליכתו היתה באופן של "ויקם משה וילך" – "תקומה היתה לו", שההליכה היתה כמו הליכת מלך ומורם מעם, המעוררת רגש של חשיבות וכבוד; וכוונתו בזה היתה "כסבור שישאו לו פנים", שזה יפעל אצל דתן ואבירים "שישאו לו פנים".

ובזה מוסבר בפשטות זה שהפסוק ממשיך "וילכו אחריו זקני ישראל" – דלכאורה מדוע הלכו עם משה, אשר לא צוה אותם? ולמאי נפקא מינה?

אלא שפרט זה מדגיש שהליכת משה היתה באופן של "ויקם" – משה הלך בתור מלך ונשיא ישראל, ולכן הלכו אחריו זקני ישראל.

ה. ומעתה תתורץ הקושיא הנ"ל – כיצד משה התעכב מלקיים מיד את ציווי ה' ועסק בענין אחר?

כי לפי רש"י הליכת משה לא היתה כדי להתרות בדתן ואבירים; ואדרבה, לפי פשוטו של מקרא היה אסור למשה להתרות בדתן ואבירים ולהשתדל להחזירם בתשובה – כי היה זה היפך ציווי ה' "העלו מסביב למשכן קרח דתן ואבירים", שיסתלקו מעליהם;

אלא המכוון והתכלית של הליכתו היה כדי להזהיר את העדה, שהם יסתלקו "מעל אהלי האנשים" –

ורק שהליכתו היתה באופן של "ויקם משה", בכדי "שישאו לו פנים" – אבל לא היה זה בסתירה לקיום הציווי "העלו מסביב למשכן קרח דתן ואבירים", כי משה לא התקרב לדתן ואבירים כדי לפעול עליהם על ידי דיבור וכיוצא בזה שיעשו תשובה. משה רק קיווה, שהליכתו באופן של "ויקם", מתוך גדולה וחשיבות, תפעל עליהם הכנעה וביטול והם מצד עצמם "ישאו לו פנים".

